

Overdenking VERWARD en BEDROEFD

25 juni 2017, Arnhem

We zijn allemaal wel eens verward en bedroefd, bijvoorbeeld als iemand die ons nabij is, ziek is en gaat sterven. Of in de fase daarna, wanneer je alleen achter blijft. Ik denk aan de leerlingen van Jezus in de dagen na Pasen, en na de Hemelvaart. Met Pinksteren kwam de Geest over hen en werden zij weer in hun kracht gezet.

Jurjen, een vriend van mij, was bedroefd na het overlijden van zijn moeder. Hij vertrouwde mij toe dat hij zich ook schuldig voelde. 'Schuldig?' vroeg ik. Ik was verbaasd, want ik wist dat de relatie van Jurjen met zijn moeder zacht gezegd gespannen was geweest. Hun samenzijn was zelden gezellig en ontspannen. En dat gold ook voor de relaties van zijn broers en zus met diezelfde moeder. Voor zover ik mij haar herinnerde, was zij een originele en bij vlagen aardige vrouw, maar vaak ook onberekenbaar en – laten we zeggen – sociaal onhandig, bijvoorbeeld wanneer zij in gezelschap iemand kon raken met een kwetsende of arrogante opmerking. Ergens kon ik mij wel voorstellen dat Jurjens ouders uit elkaar waren gegaan, overigens pas na een huwelijk van ruim dertig jaar! 'Ja, ik voel mij schuldig,' antwoordde Jurjen. 'Ik begin nu te zien dat moeder heel onzeker was en zichzelf overschreeuwde. Wat jammer dat ik haar niet heb kunnen helpen, dat ik niet het geduld had om eens goed naar haar te luisteren en door te vragen.'

En dan, aangekomen op de bodem van de ellende ('ellende' van Ausland, verbannen uit je eigen vertrouwde omgeving), in het diepste verdriet, is het goed te beseffen dat er in ieder mens een goddelijke vonk is. We zongen *Als alles duister is, ontsteek dan een lichtend vuur dat nooit meer dooft.*

Op zo'n moment van wanhoop en verdriet is het goed je dit – die goddelijke vonk - te herinneren. Dat geeft vertrouwen. Dat is geloven. Misschien is dit ook 'opstaan uit de dood'. Christus is waarlijk opgestaan.

We zien het ook in het gedicht van Ischa Meijer: De ik gaat inzien dat je niet terug kunt naar vroeger. Vroeger is voorbij. En het is ook een illusie te denken dat jij – als het er op aankomt – alles goed kan maken, zeker niet met terugwerkende kracht. *Tot dit moeilijk inzicht te geraken: Dat ik geen kind meer ben; dat ik verlang naar iemand die nooit kon bestaan: Een jongetje dat alles goed zou maken - de tijd die stilstond en hem liet begaan.*

En in het lied 'Een mens te zijn op aarde' gaat het ook om het aanvaarden van de ups en downs die bij het leven horen, *de dood aanvaarden, de vrede en de*

strijd, de vragen en de angsten, de kommer en de koorts. Zelf vind ik het laatste couplet het mooiste: Een mens te zijn op aarde in deze wereldtijd, dat is de Geest aanvaarden die naar het leven leidt: de mensen niet verlaten Gods woord zijn toegedaan, dat is op deze aarde de duivel wederstaan.

'De duivel' zingen wij. Je denkt al gauw aan die malle figuurtjes met 2 hoorntjes op hun hoofd en een drietand in de hand en een gemene grijns. Meer om te lachen, iets voor carnaval. Maar eigenlijk betekent DIABOLOS (Grieks) de 'uiteenwerper', de 'scheider', iemand die de mens losmaakt van zijn bezielde wezen, van zijn geweten. Ik moet dan denken aan het kritische mannetje in mijzelf dat mij influistert dat wat ik doe niet goed genoeg is. De grote afkraker in mijzelf noem ik die. Dat is voor mij ook een DIABOLOS.

STILTE

Dit te beseffen vanuit je wanhoop, dat ik zelf dat lichtend vuur kan ontsteken, lukt niet zomaar. Het is niet simpel een knop omdraaien. Het lijkt wel of je eerst die bodem van verdriet moet ervaren. Daarbij kan huilen opluchting geven. 'Dan gaat de boel weer stromen,' zegt een vriendin van mij dan.

En dan: *Hoor!* (Latijn: Exaudi!) in psalm 27. Huub Oosterhuis schrijft 'jij' als hij God bedoelt, lekker dichtbij. *Hoor je mijn stem wel? Ja, jij, je hoort me wel. (...) Zoek mijn aangezicht, zeg je. Verberg je dan nooit meer voor mij. Wat mijn vader deed: weggaan, wat mijn moeder deed: weggaan van mij, // doe dat nooit iemand aan, jij.*

Ik denk ook aan het moment waarop Jezus aan het kruis hangt en God aanroept: *Mijn God mijn God, waartoe hebt Gij mij verlaten?* Sommige mensen vinden hierin aanleiding om te zeggen dat Jezus op het laatste moment zijn geloof in God verliest. Ik zie dat anders: juist in zijn aanroepen van God laat Jezus zien dat hij gelooft. Maar hij is wel wanhopig.

STILTE

Ook in psalm 130 is iemand wanhopig. We lezen: *Als u steeds op onze zonden let, dan zijn wij altijd schuldig.* Bij Doopsgezinden is 'zonde' een lastig woord, een woord om te vermijden. Ook veel mensen die zich afwenden van het christelijk geloof willen er niet van horen. 'Zonde' wordt geassocieerd met allerlei zaken die van God niet mogen. Maar 'zonde' betekent niet meer en niet minder dan dat je je gestelde doel niet waarmaakt, dat je miskleunt. Oorspronkelijk betekende het dat een boogschutter zijn doel miste.

Dan is het ook zo mooi dat na die regel over de 'zonden' en 'schuldig zijn' te lezen staat: *Maar u vergeeft ons, en daarom eren wij u!* En aan het eind van deze psalm 130 lezen wij: *De Heer zal ons van alle schuld bevrijden.*

STILTE

Terug naar Jurjen, de vriend van mij die zich schuldig voelde omdat hij zijn moeder niet gelukkig had kunnen maken. Ik vraag hoe het nu, twee jaar later, met hem gaat, en hij zegt dat een paar dingen hem geholpen hebben om uit dat destructieve schuldgevoel te komen. Ik ben benieuwd.

'Nou ja,' zegt Jurjen, 'in de eerste plaats besef ik dat ik van kinds af aan met mijn moeder te maken heb gehad. Dat is natúúrlijk zo, en logisch dat ik ook zo mijn patronen heb ontwikkeld in de relatie met moeder. Ik hoef mij niet schuldig te voelen als ik eens onaardig ben geweest tegen moeder, met al haar grilligheid. Maar nog belangrijker is dat ik nu aspecten van mijzelf herken in moeders soms onmogelijke gedrag. Ik vind het bijvoorbeeld ook wel moeilijk om mijzelf in het sociale verkeer goed te bewegen. Soms welt er in mij ook zomaar een kwetsende reactie op, maar die houd ik dan wel binnen, gelukkig.' Ja, bedenk ik mij, dat herken ik wel in Jurjen: soms is hij ongeduldig en hij kan plotseling boos worden.

Maar wel fijn voor Jurjen dat hij zijn schuldgevoel kan afwerpen doordat hij zichzelf herkent in zijn moeder.

STILTE

Naar aanleiding van Jurjens woorden dat hij zichzelf is gaan herkennen in z'n moeder, ook in haar minder prettige kanten, wil ik de vraag stellen in hoeverre wij in vreemde mensen onze naaste kunnen herkennen? Onze medemens? Misschien heb ik het volgende verhaal hier al eens eerder verteld. Maar ik vind het zo'n mooi verhaal dat ik het nog eens wil noemen. //

'Wanneer is het moment dat je kunt zeggen: nu breekt de dag aan?' vraagt de rabbi aan zijn leerlingen. 'Dat is als je een vijgenboom kunt onderscheiden van een steeneik', zegt een jongen. 'Goed geprobeerd,' zegt de rabbi, 'maar het is niet het juiste antwoord.' Een ander zegt: 'Wanneer je een hond kunt onderscheiden van een geit.' Ook dit is niet het juiste antwoord. Tenslotte zegt de rabbi: 'Wanneer je in het gezicht van de ander je broeder of zuster herkent, dat is het moment dat de dag werkelijk is aangebroken.'

Jurjen had in zijn moeder zichzelf herkend. Voor hem was het dag geworden!

STILTE

In het boekje 'Blinde Vlekken', dat is ook het Doopsgezinde jaarthema, staat een aangrijpend stuk van Fernando Enns, getiteld 'Visiting the wounds', De wonden bezoeken. Hij heeft het over de foto van het driejarige jongetje Aylan Kurdi. OP de vlucht, verdronken in de Middellandse Zee, aangespoeld bij de Turkse badplaats Bodrum. Een kind! Een zoon! zoals Christus?

De schrijver herinnert aan de laatste woorden van Jezus in het evangelie van Johannes 19:30: 'Het is volbracht'. Dan komt de opstanding en wordt de heling van alle wonden gevierd. Het verhaal van het kruis wordt nu het verhaal van het Gloria.

Nee!! zegt Fernando Enns. Op deze manier blijven onze ogen gesloten voor de mensen die lijden. Jezus ondergaat de marteldood aan het kruis niet alleen als teken van solidariteit met de vele slachtoffers op de Middellandse Zee, maar ook om te laten zien: Hier is God! In de 'Godverlatenheid ben ik jullie God! Ook Aylan Kurdi is Gods zoon geweest!

De ervaring van Godverlatenheid verandert alles.

Het gaat er niet in de eerste plaats om hoe wij vrede en gerechtigheid tot stand brengen, maar of wij God herkennen in al die vluchtelingen die ons vragen of wij hun nood begrijpen.

STILTE

Wij zongen in lied 281: *Wanneer het donker ons verrast, houd ons dan in uw goedheid vast. Kyrie eleison!* En daarna *Gij roept ons met een nieuwe nam, uit dit genadeloos bestaan. Kyrie eleison!*

Tot slot nog het staartje aan het verhaal van Jurjen.

Jurjen kan nu zonder spijt en ook zonder verontwaardiging en woede terugkijken op zijn moeder. Hij zegt hierover: 'Het is gegaan zoals het is gegaan. En we (ook mijn broers en zus) hebben allemaal hierin meegespeeld.'

En ook de boosheid en het ongeduld in Jurjen zelf / is hiermee veranderd. In Jurjens besef is hij niet meer de boosheid en het ongeduld, maar het is iets waar hij naar kan kijken. 'Ik ben het niet, maar ik heb het. Soms,' voegt hij er aan toe.

'Hé,' zeg ik, 'dat is heel wat anders dan spijt hebben en jezelf als waardeloos beschouwen, dan je schuldig voelen.'

Voor de katholieke priester Maarten Luther (zestiende eeuw) was het berouwvolle besef van zijn fouten en tekort (zonde) geen teken dat God zijn neus voor hem ophaalt, maar juist het bewijs dat die vernieuwend in hem bezig

is. Uit de besef spreekt Luthers grote vertrouwen dat verandering mogelijks is. Dit hebben we nu ook gezien bij Jurjen. Hij is niet blijven steken in het besef tekort te zijn geschoten.

Mens-zijn is een paasverhaal van vallen en opstaan. Het is een troostend inzicht: het is helemaal niet erg als je spijt hebt, je soms waardeloos voelt, het is een teken dat God je als een kruik leegmaakt voor iets nieuws.

Maarten Luther schrijft na een biertje aan zijn vaak weifelende vriend Melancton: 'Heb het lef om een zondaar te zijn, maar vooral om vrolijk te zijn in Christus.'